

- Ki csalja **meg a parasztot?**
- A zsidók!
- Ki veszi el a munkástól a hazáját?
- A zsidók!
- Ki mérgezi meg a fajtánkat?
- A zsidók!

Hatalmas volt a kiáltás. Bäuerle egyedül áll Dern mellett. Szögestül szaggatja a tölgyfalevél díszeket. „Ez tehát kielégíti őket”, — gondolja — „ebből vajjon megélhetnek?” És hirtelen megint kitör az ének. A zene belevág. Igen, a zene játszik nekik. A sátorban valamennyien felemelik a karjukat. És négyszáz torokból tör elő: *Előre mind a barna zászlóaljok. Az S. A. vonul feszes biztosan...*

Csendben hagyja ott a színpadot Bäuerle. Az éneken át úgy megy, mint valami tengeren. Látja a tüzelő arccokat. És úgy érzi, mintha vére messze föl, egész a sátortető gerendájáig verne.

A gazdasági lak lépcsőjén Degerloch kisasszony áll. A kezeit kitérte. Zavart, gyengéd mozdulattal rebeg az ajka. „Oh mily megható”, — mondja Bäuerlenek, aki Henricitől követve szótlanul az előcsarnokba lép.

Bent ülnek Schrader és Aschaffenburg. A kereskedelmi tanácsos Bäuerlere ront. „Ilyesmit” — kiáltja. — „Ez az Allwohn apó, öt évvel ezelőtt még pénzt adtam neki, hogy Odenwald ódáját kinyomtathassa és most...” Aschaffenburg sir. Bäuerlere támaszkodik. „Bocsásson meg” — mondja. — „**Bocsásson meg, amiért személyem megzavarta az ünne-  
pélyt.**”

Bäuerle hallgatagon jár fel-alá. Mi baja volna neki Aschaffenburggal? Németországgal van baja. Azzal a barbarizmussal ott a sátorban. Azzal az árulással, amit azok ott bent elkövettek. Azzal az örülettel, ami alatt kivirágzottak, mint az arzenikum evők.

— Nem! — kiált hirtelen és dobant a lábával, **mintha a holtakat** akarná tanuba idézni — nem! — Azután figyel.

„A franciákat, akarjuk megverni” — dörög a sátorból. Ekkor felemelkedett a gazdatiszt. A kapcsolóhoz ment és eloltotta az ünnepi sátor világítását.

**W.: DAS STUMME DEUTSCHLAND REDET (Gespräche mit Deutschen.)  
(Verlag „Die Liga” Zürich, 1936.)**

*Egy Svájcban élő német ujságíró, W. évtizedes távollét után ismét felkereste szülőföldjét, hogy közvetlen tapasztalatból, a Harmadik Birodalomban élő volt iskolatársaival folytatott beszélgetésekből nyerhessen betekintést a német középrétegek tényleges helyzetébe és ezen keresztül a náci-rezsim strukturális problémáiba. Példás tárgyilagossága és kitűnő felépítése ellenére súlyos hiánya a könyvnek, hogy nem tartalmaz az ipari munkás és parasztosztályok helyzetére vonatkozó beszélgetéseket is. Az alábbiakban W. egy nagy német kiadóvállalat nácilektorával folytatott beszélgetését közöljük, akiről joggal tehető fel, hogy minden túlzás nélkül jellemzi a barna kulturviszonyokat. (M. É.)*

„Kényszernáci”-nak nevezte egy ismerősöm, az egyik I. G. telep kémikusa azokat a horogkeresztes jelvényű fiatalembereket, akiket a vállalkozók röviddel a rezsimváltás után egyenként vagy csapatostúl az üzemeikbe hoztak. Mindenütt ott találni őket, ahol kissé túlhamar kellett gleichschaltolni, a kereskedelmi irodákban, az áruházakban, bankokban, a volt világlapok szerkesztőségeiben. Ámbár egyszerű alkal-

mazott és mint az állítólag 90%-os népmeggyőzés alapján hinni lehetne, csak „egy tégl a többi között”, a kényszernáci teljes tudatában van. a hivatásának, mégha az álláshirdetésben nem is állott: „Pg. előnyben” (amit most megtiltottak). Jelenléte azonban nem mindig fokozza feljebbvalóinak biztonságérzetét, akik amugyis inkább úgy érzik magukat, mint akikkel gazdálkodnak és nem, mint akik gazdálkodnak, ezért hát a tőlük megkövetelt „magánkezdeményezés”-t csak igen bátorralan, nekigyürkőzéssel foganatositják.

Ismét egy szemelvény a nemzedékek közötti harcból, amely a gazdasági életben sokkal könnyörtelenebbül folyik, mint a családi asztalnál. A kivénhedteknek minden alkalommal értésére adják, itt az ideje, hogy visszavonuljanak. A szeniorfőnökök egymás után lépnek vissza, azonban csak ritkán hallani „a mozgalmon keresztülment” utódok vagy munkatársak feltűnő teljesítményeiről, ha csak nem szakmán kívül, a pártszervezetekben vagy a sportban. Mindenesetre egy árvárá vedlett árúháznak üzletileg is hasznára van, ha vitorlázópilóta az osztályvezetője, mégha a korábbi zsidó cégvezető többet is értett a szakmához.

Az ilyen kényszernácinak azonban nem mindig könnyű a dolga. A jelző — nem tudom, hogy ismerősöm saját találmánya-e vagy népi kifejezés — szinte tragikus jelentésű lehet a számára. Ez világossá vált előttem egy kiadványalatti lektorral folytatott beszélgetésből, aki egy tudományos folyóirathoz kérte a közreműködésemet.

„A szerkesztőnk — szakkörökben teljességgel ismeretlen nevet, de annál fontosabb pártfunkciót nevezett meg — Berlinben ül. Három hivatala annyira igénybeveszi, hogy egész itteni munkáját nekünk, azaz, hogy nekem kell elvégezni. Azért is én irtam Önnek. Ön ismeri a külföldet — látja, még meglehetősen sok előfizetőnk van Ausztriában és Csehszlovákiában, eddig még egyik országban sem háborgattak bennünket előzetes cenzurával — ez egyébként az én érdemem, mert tudom, hogy mennyire mehetünk el a külföldi olvasókkal szemben.”

Álmélkodva meredtem a balmellén feszülő horogkeresztre, de ő zavartalanul folytatta:

„Nagyon nehéz, és véleményem szerint a mozgalom szellemi sorsára nézve kritikus átmeneti időben élünk. Csodálkozok, hogy gondot okoz a munkatársak szerzése. Ki az összes zsidókkal és szabad utat minden becsületesen alkotónak! — kezdetben én is így képzeltem. Ám az emberek nem bírnak a hatalom megszerzésének élményétől, a párt-evangéliumot képező tucatnyi tételtől és azokat kihirdető tucatnyi tekintélytől szabadulni. **Igen, ha keresztény** volnék( Hauer hive vagyok) azt mondanám: mi lett volna, ha Jézus tanítványai maguk közt és másoknak mindig csak a hegyi beszédet olvasták volna fel? Akkor ma nem ülne Rómában pápa. Ha egy kéziratküldeményt felbontok, már előre tudom a címét: „Öröklődési biológia”, „Családkutatás”, „Nevelés a népközösségre”, „A rög érzése” és a harmadik sorban áll: „Prof. Günther írja...” Egyetlen cikk sincsen, amelyben ne hajbókolnának nagy vezérünk, Adolf Hitler” előtt. Gyakran kérdezem magamtól, vajon mi állna itten, ha a dolgok folyása más irányt vesz. A szolgáltság ekkora foka undort kelt a jobb koponyákban: maguknak tartják meg a gondolataikat. Mindenütt ugyanaz a helyzet; a tudományban, a művészetben, a költészetben, a sajtóban — mindenütt közepesség és kontárság terpeszkedik. Nézze csak meg új, „nemzeti” ifjúsági irodalmunkat — mind a legvisszataszítóbb konjunkturális fércmunka! Nem, mintha nem látnák ezt. Fel, egészen a propagandaminisztériumig kétségbe vannak esve. De csak az „örök tegnapiak” belső ellenállását akarják látni és a főök felett szemet húnynak.”

Nagyon kíváncsi voltam, ezt a főkot hallani.

„A mézesheteknek vége. Munkában vagyunk. Az óriáshegy előttünk. Minden lépés előre, úgy nagyban, mint kicsiben egyaránt a fennállóval szembeni állásfoglalás, önmegismerés, kezdeményezés kellene, hogy legyen. Nem véglegesen megállani és önelégülten visszatekinteni, nem kölcsönösen egymásra ügyelni, hanem cselekvően segédkezni. A nemzeti-szocialista mindennap élményéről édes-keveset olvas, ön, leginkább még a nevelésügyi folyóiratokban. Ha nem tudnánk az ellenkezőjét, azt hihetnénk, hogy senki sem dolgozik, hanem mindenki még mindig a győzelmet ünnepli.”

Én nem voltam az ellenkezőjéről olyan szilárdan meggyőződve.

„Akkor viszont nyíltan kell beszélni a belső és külső nehézségekről, az ellenféllel szellemileg megmérkőzni és nemcsak gyalázni. Nem azért ráztuk le magunkról az intellektuelek és irodalmárok hiú klikkjét, akiknél minden a szeretet én körül forgott, hogy most másfajta szellemi gőgöt tenyesszünk ki. Mi sem mondana jobban a Vezér lényének ellent. Csupa félelemből, hogy a hangja kiütközik a kórusból, senki sem meri a saját hangját hallani, hanem egyszerűen az első hanggal együtt ordít és aztán még csodálkozik az unalmas egyhangúságon. A német irodalom nem kisededővő!”

A rokonszenves individualistának, aki bizonyára szenvedélyesen tiltakozott volna ellene, hogy annak tartom, szerencsét kívánok a bátorságához. „Ilyen nagytekintélyű kiadócéggel a háta mögött, megpróbálhatja kilépni a porondra.”

„Egyedül állok az egész mezőnyön. És még hozzá két tűz között ülök itten.” Gondolatban összekapcsolom a két elcsépeelt hasonlatot egy hatásos összképpé és részvétellel kérdezem: „Hogy' van ez?”

„Ha mint régi Pg. nem ülnék olyan szilárdan a nyeregben — mit gondol, hány panasz került már a vezetőség elé, az N. S. D. A. P. számára életbevágóan fontos cikkek vagy a Führer melletti lángoló hitvallás törlése miatt? De a legnehezebb a helyzetem itt a cégnél. Eltudja-e képzelni, mit jelent az, dolgozni minden ellenállás és minden segítség nélkül? Ösztönzésekkal és új eszmékkel jövök, a vezérigazgató minden vita nélkül jóváhagyja, ha csak pénzügyi akadályt nem lát. Megváltoztatom egy állandóan megjelenő folyóirat egész szedéstechnikai képét — le egészen a szedőig, úgy fogadják a rendelkezéseket, mint valami kényszermunkát. Ellenkérdéseket vagy tárgyi ellenvetéseket csak akkor tesznek, ha valami lehetetlenséget már órákhosszat hiába próbáltak. Több, mint egy féléve vagyok az üzemben és alig tíz ember viselkedik elfogulatlanul velem szemben. Senki, akivel megtárgyalhatnám a dolgokat. Valósággal gummicellában érzem magamat.” Szegény kényszernáci! Megértettem, miért töltötte az idén Svájcban a szabadságát. Jövőre megint ide akar jönni és fel akar keresni.

#### KURT TUCHOLSKY: ÜRESSÉG. . .

*1935 december 20.-án este Kurt Tucholsky megmérgezte magát, miután egy cédulára felírta, hogy ne hozassanak orvost. Elegem volt — írta. Másnap meghalt. December 24.-én Gotenburgban eltemették.*

*Nem! Nem nyomorból tette. Még egész hosszú ideig kibirta volna anyagtakkal. De meghalt ez az európai, mert nem volt — utle vele. Elidegenedett a világtól s a világ is eltávolodott tőle. Nem járt a kedvibe, vagy legalább is ő ezt hitte. Ha elhagyta volna Svédországot, kérdéses, hogy vissza fogadta-e volna újból. Ha más országba akart utazni, nem fogadták be. Megfulladt az emigrációban.*